

MATTI GOKSØYR

«Vi skal ikke være rævasittere i et departement»

Rolf Hofmos visjoner og virke for folkeidretten

Rolf Hofmo var kontorsjef i forskjellige departementer fra 1946 til 1966. Det står ikke mange statuer av kontorsjefer rundt omkring i Norge, men av Hofmo står det en statue på Ekebergsletta, dessuten har han fått oppkalt en gate i Oslo etter seg. Det er ikke en av Oslos vakreste gater; den går fra Ensjø T-banestasjon, under Gjøvikbanen, før den ender opp og åpner seg ved idrettsanlegget på Jordal, med fotballbane og Jordal Amfi. Å la Rolf Hofmos gate munne ut i østkantens idrettsplass er neppe tilfeldig fra Oslo kommunes side. I de mange nekrologene som ble trykket da han døde i 1966, var det nettopp slike idrettsanlegg som ble framhevet som hans fremste minnesmerker.

Kontorsjef Hofmo var en historisk aktør med visjoner og handlekraft som er relevant også for dagens idrett. Denne artikkelen vil legge hovedvekt på Hofmos virke for idretten, hans kultur- og idrettsideologi, hans spesielle lederstil, samt den kulturelle og politiske konteksten for Hofmos «livsgjerning».¹

Aktøren

Rolf Hofmos voksne liv kan deles opp i to tjuårsperioder, som ble avbrutt av 2. verdenskrig og 4 1/2 års krigsfangenskap. Den første perioden, fra ca. 1920 til 1940, var Hofmo opposisjonell og til dels revolusjonær tillitsvalgt på ulike nivåer i arbeideridretten og Arbeidernes Idrettsforbund (AIF), et idrettsforbund som ble nektet andel i statens støtte til idretten fram til 1936. Den andre tjuårsperioden, fra 1946 til 1966, var han statens fremste embetsmann på idrettssektoren, som kontorsjef ved

Statens idrettskontor, som i 1950 skiftet navn til Statens ungdoms- og idrettskontor, bedre kjent under forkortelsen STUI.

Som person var Hofmo karismatisk og kontroversiell. Det siste ble understreket av både venner og fiender, og Hofmo hadde lett for å få begge deler. Han var stridbar. Men viktigere var det at han satte spor

Som person var Hofmo karismatisk og kontroversiell. Det siste ble understreket av både venner og fiender, og Hofmo hadde lett for å få begge deler.

etter seg. Hofmo er ett av få eksempler på at individer kan påvirke historiens gang - også i moderne tid, også når de sitter i en byråkratisk stilling som pr. definisjon ikke gir så mye spillerom - forutsatt at de har visjoner, virkekrang og, ikke minst, virkekraft. Som historisk person blir han dermed fascinerende.

Nå var ikke de personlige egenskapene det eneste som betydde noe for resultatene av Hofmos virksomhet. Ideene og visjonene til Hofmo traff den historiske utvikling på en for ham svært gunstig tid. Eller for å si det på en annen måte: I de første etterkrigsårene var det i Norge gunstige konjunkturer for en idrettspolitik som bygget på ideer utviklet i 1930-årene i Arbeidernes Idrettsforbund, blant annet av Rolf Hofmo. Idrettsbevegelsens motstandsholdninger under 2. verdenskrig hadde gitt idretten en betydelig høynet anseelse, både blant politikere og folk flest. Og etter krigen satt Hofmos forbundsfeller i Det norske Arbeiderparti med den politiske makten i tjue år. Om noen perioder i norsk historie skulle gi spillerom for en person med tilsvarende ideer som Hofmo, så måtte det være Gerhardsen-epoken, «Arbeiderpartistaten» eller «den sosialdemokratiske orden» som Berge Furre har kalt det.²

«Hofmo-epoken» fra 1946 til 1966 er på ett år nær identisk med Gerhardsen-epoken. Tiden ga politiske muligheter for virkeliggjøring av noe av det som hadde vært uttenkt før krigen. Selv om denne realiseringen som regel skjedde i noe modifisert form, var opprinnelsen umiskjennelig. Etter krigen kunne Hofmos AIF-ideer uten særlig motstand inkorporeres i gjenreisningen og oppbyggingen av det nye Norge. De nye ideene om velferdsstaten passet godt for Hofmo, særlig velferdsstatens universalitetsprinsipp; det at alle uansett sosial bakgrunn og bosted i Norge skulle ha lik rett til velferdsgodene: helse, skole og kulturelle tilbud. Hofmos strategiske sjakktrekk var å insistere på at også idretten måtte regnes til de kulturelle fellesgoder, lenge før det utvidede kulturbegrep var blitt vedtatt. Ifølge Hofmo skulle alle, og da mente Hofmo *alle* - fra den mest innesnødde bonde til den mest forblåste fisker - ha rett til å drive idrett på et «teknisk riktig» idrettsanlegg i sitt lokalmiljø. Ideene om en statlig byråkratisk enhet for idrett - som har utviklet seg til dagens idrettsavdeling i Kulturdepartementet - ble presentert som et forslag fra Norges Idrettsforbund, noe det formelt også var.³ Det passet godt i en tid preget av økende korporative tendenser der interesseorga-

nisasjonenes krav på delaktighet i samfunnsstyringen fikk gjennomslag.

Hofmos resultater kunne altså ikke vært oppnådd i en hvilken som helst historisk epoke. Men Rolf Hofmo var heller ikke en hvilken som helst person. Hofmo gjorde inntrykk på sin samtid. Ut fra bilder over førti år etter hans død er det kanskje vanskelig å forestille seg at denne mannen med et «normalt kontorutseende», uten spesiell fysisk pondus - han sa selv at snippstørrelsen økte fra 36 til 39 da han begynte å trene bryting i ungdommen - skulle romme det fyrverkeriet som en ellers får inntrykk av. Kanskje er det her bildene og særlig portrettfotoene underslår noe av sannheten. Hofmo levde ikke i fjernsynets tid. Direkte møter ansikt til ansikt, i levende forsamlinger, avgjorde mer enn tv-utseendet hvordan de menneskelige kvalifikasjonene til offentlige personer ble vurdert. I skildringer som legger vekt på slike ting, finner en kanskje nøkkelen. «Han er mannen. Den pågående og lynende debattant, ildfull og tennende taler og den beste og jovialeste kamerat.» Her var det riktignok arbeiderpartiavisen Fremover, Narvik som sto for beskrivelsen,⁴ men den uttrykker noe av det jeg vil tro er kjernen ved personen Hofmo; en nesten selvutslettende evne til (faktisk) å sette sin egen person i bakgrunnen, til å arbeide og gløde for saken, til å bruke alle eller i hvert fall de fleste agitatoriske midler og sin egen kolossale arbeidskraft til beste for det han trodde på og kjempet for.

Hofmo var ifølge ham selv lite selvopptatt, selv om det å ta vare på et privatarkiv på rundt 160 arkivbokser som inneholder alt fra viktige politiske dokumenter til rene skriblerier på kladdepapir kanskje er noe selvopptatt?⁵ I avisintervjuer fra femtiårene trekker han fram feigheten og snobberiet som det norske folks fremste karakterbrister. Hofmo var ærekjær, og var det noe han ikke likte var det at noen trakk motivene hans i tvil. Han var heller ikke mannen som bakket ut av en strid; derav de utallige konfliktene han havnet opp i.

Hofmo ble født inn i arbeiderklassen på Sagene i tjukkeste Oslo øst og vokste opp som innbarket grünerløkkagutt.

Arbeideridrettens «general»

Hofmo ble født inn i arbeiderklassen på Sagene i tjukkeste Oslo øst og vokste opp som innbarket grünerløkkagutt. Som for andre med hans bakgrunn, ble det lite utdanning; folkeskole, fortsettelsesskole og den sosialistiske dagskole. Hofmo ble tidlig et politisk menneske. Han ble medlem av Grünerløkka sosialdemokratiske ungdomsforening, som var en langt mer revolusjonær forsamling enn navnet skulle tyde på. Men selv om han tilhørte den revolusjonære fløyen i Det norske Arbeiderparti, fulgte han ikke med inn i Norges Kommunistiske Parti etter partisplit-

Fotballkamp på Dælenenga mellom LO og Arbeiderpartiet i 1922. Arbeiderpartiets lag gikk av med seieren. Fra venstre: Olaf Thorsen, Einar Gerhardsen, Håkon Meyer, Sverre Johansen, Erling Lian, Aksel Zachariassen og Trygve Try. Foran fra venstre: Eugen Johannessen, Jørgen Dahl, Rolf Hofmo, Martin Tranmæl og Sverre Sivertsen.

telsen i 1923. I 1925 måtte både Martin Tranmæl, Oscar Torp, Nils Hønsvald og Einar Gerhardsen sone fengselsstraffer for oppfordring til militærstreik. Arbeideren Rolf Hofmo var av de mindre kjente fengselsfuglene. Han sto for samme linjen, faktisk enda sterkere. Han sluttet seg derfor til den intellektuelle Mot Dag-gruppen, som protesterte mot at DNA samme år la ned militærstreiken. Hofmo var blitt valgt inn i DNAs sentralstyre i 1923, 25 år gammel. Han ble ekskludert bare to år seinere, i 1925. Hofmos engasjement var faktisk så sterkt at han på eksklusjonstidspunktet nevnes av Arbeiderbladet som en av Mot Dags tre forgrunnsfigurer, ved siden av Erling Falk og Trond Hegna. Etter dette, og særlig etter at Mot Dag, inkludert Hofmo, orienterte seg i retning av NKP i 1927, ble Hofmos Mot Dag-tilknytning lunknere. Da Mot Dags fire ledere karreres i 1928, er ikke lenger Hofmo en av dem, og i 1930 ble han igjen opptatt i Arbeiderpartiet, da med Trygve Lie som mentor.⁶ Hofmo gled raskt inn i rollen som Lies sekretær i AIF, uten å gi slipp på sin radikale

Fra en familiefest i Idrettslaget Spartacus i slutten av 1920-årene. Rolf Hofmo er nummer tre fra høyre i andre rekke.

overbevisning. Hans Mot Dag-bakgrunn er interessant når vi skal se på det som skjedde i etterkrigstiden.

Langt fra alle sosialister var begeistret for idrett som folkelig fenomen i 1920-årene. Den nevnte Nils Hønsvald, seinere odelstingspresident, statsråd og leder i Arbeiderpartiets stortingsgruppe, skrev i 1923: «Et fotballspillende partimedlem er yderst upaalidelig. Enten er man fotballspiller eller ogsaa partimedlem. Svært faa er begge dele.»⁷ Hofmo var ingen stor fotballspiller. Men han var svært interessert i idrett, uten at det la noen demper på hans politiske engasjement. I 1918 agiterte han for at Grünerløkka-laget skulle ta opp idrettsarbeidet. I 1920 var han sammen med broren Eivind med og stiftet det meget politiske idrettslaget Spartacus. Laget hadde som formål å virke for «kommunismens utbredelse blant idrettsfolkene».⁸ Hofmos politiske idrettsarbeid fortsatte i Arbeidernes Idrettskomité (1921) og Arbeidernes Idrettsopposisjon (1922) for så, foreløpig, å ende opp i et eget Arbeidernes Idrettsforbund i 1924.

De første årene vekslet DNA og NKP på å ha styringen i AIF. Fra 1929

ble imidlertid AIF sterkt DNA-tilknyttet, det er ingen overdrivelse å kalle det en ren DNA-filial. Gjennom arbeidet her fikk Hofmo tilbake sin parti-politiske legitimitet. I AIF samarbeidet han tett med Trygve Lie, en av få tennisspillere i arbeideridretten. Sammen utgjorde de en lederduo der Lie var formannen, navnet og ansiktet utad, mens Hofmo var sekretæren

Rolf Hofmos bok *Idrett og politikk* ble utgitt på Det norske Arbeiderpartis Forlag i 1933.

og organisasjonsmennesket, etter hvert også strategen og den praktiske politikerens. I denne tiden utviklet han det en kan kalle en idrettsideologi for arbeiderbevegelsen. I de to bøkene *Idrett og politikk* (1933) og *Arbeideridrett, borgerlig idrett. Folkeidrett* (1937) utmeislet han det prinsipielle grunnlaget for hvordan idrettsarbeidet burde drives i et framtidig Norge. Fra sin sekretærstol i AIF kom han med en rekke praktiske forslag om hvordan disse prinsippene skulle settes ut i livet. Hofmo ville ha et langt sterkere offentlig idrettslig engasjement, både statlig og kommunalt, både når det gjaldt pengeoverføringer og anleggsbygging. Det var Hofmo og AIF som foreslo opprettelse av et statlig tippeselskap, bygging av en statlig idretts-høyskole, samt etablering av et idrettsdirektorat eller tilsvarende statlig institusjon.

Slike ideer fikk han anledning til å sette ut i livet etter krigen. Men Hofmos AIF-tid var likevel ikke en statisk tid. Han gikk ikke bare gjennom den tradisjonelle utviklingen som mesteparten av arbeiderbevegelsen; fra revolusjonært arbeid i 1920-årene til reformarbeid i 1930-årene, fra klassekamp til konsensus og samarbeid. Hofmo gikk fra å se på idrett som et redskap som enten var godt eller dårlig, til å betrakte idrett som et kulturfenomen det gikk an å påvirke og utvikle i en sunnere retning, slik at idretten selv sto fram som en aktiv kraft i arbeidet for et nytt samfunn. Dette var det han - blant annet - ville bruke sin virkekraft til.

Krigen; boikott og fangenskap

I 1939 hadde Hofmo overtatt formannsvervet i AIF. Den overhengende krigstrusselen og nazismens og fascismens framvekst fikk det politiske mennesket Hofmo til å søke allianser. Siden «idrettsforliket» i 1936 - et forlik i tråd med andre av 1930-årenes store forlik; kriseforliket på Stortinget i 1935 og Hovedavtalen mellom LO og N.A.F. samme år - hadde det vært arrangert «forliksstevner» og spilt «forlikskamper» mellom arbeideridrettsfolk og idrettsutøvere fra «det borgerlige» idrettsforbundet, Norges Landsforbund for Idrett. Hofmo hadde en stund erkjent at en idrettslig samling måtte være et overordnet mål. I 1939 sto han offentlig fram på AIFs landsmøte og var villig til å slå sin kjære arbeideridrett sammen med den tidligere så forhatte «borgerlige idretten».

Problemet var at mange av de «borgerlige» ikke så på samling som en like stor nødvendighet. Det gjorde heller ikke den kommunistiske opposisjonen i AIF.

Norge gikk derfor inn i krigen med en idrettsbevegelse som var splittet. Det ble en forvirret sommer 1940. Einar Gerhardsen slet for å finne den rette strategien. AIF måtte gå den rene kanossagang til Fotballforbundet - der den reelle makten i norsk idrett var på dette tidspunktet - og gi etter for overmakten. Hofmo ble likevel mer og mer sikker på at fremtiden for norsk idrett lå i en organisatorisk samling. Fra høsten 1940 ble Hofmo sammen med Olaf Helset en sentral pådriver for denne samlingen.⁹ Samtidig hadde nazistene opprettet - for første gang i norsk historie - et departement for idrett (og arbeidstjeneste). Departementet kom umiddelbart i klammeri med den norske idrettsledelsen. Etter to måneders departemental virksomhet, inkludert opprettelsen av et nazistisk «Norges Idrettsforbund» i november 1940, var det meste av idrettsbevegelsen i streik. Det nye forbundet ble nærmest en papirorganisasjon, til tyskerne og nazistenes store forførelse.

Rolf Hofmo ble arrestert av tyskerne i 1941 og var i tysk fangenskap resten av krigen, til sammen i over fire år. Tre og et halvt år tilbrakte han i Sachsenhausen konsentrasjonsleir. Krigen skapte spesielle forhold i Norge. Den påskyndet enkelte utviklingstrekk og umuliggjorde andre. Nye allianser var skapt og tidligere motsetningslinjer bygd ned. Idretten var blitt samlet på topplan høsten 1940. Etter krigen var samlingen en realitet. En annen form for samling og samhold oppsto mellom folk som delte skjebne under krigen. Tysklandsfangene, spesielt de som hadde sittet i samme leir, utviklet nære personlige forbindelser og et fellesskap som ikke lot seg utviske med en gang forholdene igjen ble normale. De fleste norske fanger satt i Sachsenhausen. Her havnet Hofmo sammen med en rekke framtidige beslutningstakere og myndighetspersoner i Norge, blant annet to statsministre: Einar Gerhardsen og Trygve Bratteli, andre toppolitikere som Halvard Lange og Nils Langhelle, samt kulturpersonligheter som Arnulf Øverland og Kristian Ottosen. Mange av disse skulle Hofmo få mye å gjøre med etter krigen, og spesielt arkitekt Frode Rinnan, statsrådene Lars Moen og Sven Oftedal og journalist Aksel Zachariassen. Nordmennene i Sachsenhausen var ikke blant de fangene i Tyskland som hadde det verst. Hofmo hadde overskudd til å arrangere fotballkamp mellom fangene i leiren. Mot slutten av krigen ble det tyngre. Ved løslatelsen i april 1945 ble han beskrevet av sin gamle AIF-kamerat Sigurd Halvorsen som «mager, skallet og tannløs». Hofmo måtte bli i Sverige en tid for å komme på fote igjen.

I 1939 hadde Hofmo overtatt formannsvervet i AIF. Den overhengende krigstrusselen og nazismens og fascismens framvekst fikk det politiske mennesket Hofmo til å søke allianser.

Reetablering som statlig «sjef»

Mot de fleste odds var Hofmos virkekraft i behold etter ca. fire år i fangenskap. Visjonene for bygging av den nye norske idretten og det norske samfunnet hadde alltid vært der. Bare uker etter hjemkomsten var han i ferd med å påta seg atskillige tillitsverv; i juli ble han formann

Hofmo ble et takknemlig objekt for vittighets-tegnere, blant annet på grunn av «skøytesaken».

i Oslo kommunes idrettsutvalg, i august formann i Oslo Arbeidersamfunn. Samme høst ble han nominert på 2. plass til kommunevalget for Oslo Arbeiderparti, og som nr. 9 da det nye stortinget skulle velges seinhøstes 1945. Han var for øvrig allerede da tydeligvis en omstridt person, og han var en av de kumulerte som opplevde flest strykninger ved kommunevalget.¹⁰ I januar 1946 ble han varaformann i styret for Oslo og Omegn friluftsråd. Samme året ble han både nestformann i Norges Idrettsforbund og kontorsjef ved Statens idrettskontor, i tillegg varaformann i styret for Norsk Tipping A/S. Dette året ble han også formann i Norsk Folkehjelps badstu-utvalg. Da Oslo i 1947 ble tildelt vinter-OL i 1952, ble Rolf Hofmo, som varaordfører i Oslo, visepresident i organisasjonskomiteen for de VI Olympiske vinterleker. Han ble også leder for anleggskomiteen og formann i Oslo kommunes komité for de samme lekene. I denne perioden satt han som medlem av Idrettsstyret også i arbeidsutvalget i Norges Olympiske Komité. Utenom politikken og idretten hadde han først og fremst verv innenfor

film; han var formann i det kommunale kinostyret og i Fotorama A/S. Han var formann i tilsynsrådet for byens utseende og i komiteen for friluftsbad i Frognerparken. Fra 1947 var han også med i interimstyret for Syklistenes Landsforbund.

Ingen kunne i denne perioden beskyldte Statens idrettskontor for passivitet. Aktiviteten var stor og initiativene mange. Men det var grenser selv for Rolf Hofmo. I romjulen 1948 sendte han brev til sitt lokale partilag med anmodning om å bli løst fra en del av sine kommunale verv. Hofmo hadde kanskje begynt å brenne sitt krutt litt tidlig. Begrunnelsen hans i 1948 var nemlig følgende: «Som bekjent satt jeg fengslet i 4 1/2 år under krigen og det viser seg at min helbredstilstand er så svekket, at jeg ved siden av mitt daglige arbeide - ikke kan greie det arbeidspress som både mitt private arbeide og det kommunale arbeide sammen representerer.»¹¹

Hofmo kom seg over denne kneiken. I 1949 var han i full gang igjen, blant annet i retten i forbindelse med en injuriersak mot Sportsjournalistenes Klubb. Han tapte for øvrig saken, og ble idømt 400 kr i saksomkostninger - noe som førte til kronerulling blant Hofmos støttespillere. Samme året var han oppe i den såkalte «skøytesaken» der han påtalte overtramp og utvekster, bl.a. hyppig bruk av representasjonskontoen til

Skøyteforbundet - et ankepunkt han skulle vende tilbake til flere ganger. Disse sakene bidro til å befestet et motsetningsforhold som allerede lenge hadde eksistert mellom Hofmo og ledende sportsjournalister i hovedstaden. Særlig i forhold til Peder Chr. Andersen i Aftenposten, Eigil Dahl i Dagbladet og hele avisen Sportsmanden vekslet skjellsord og saftige karakteristikk side. Andersen og Hofmo hadde lenge vært «fiender» med bakgrunn i den politiske splittelsen av idrettsbevegelsen i mellomkrigstiden. Mens krigen hadde leget en del sår mellom borgerlige og sosialister, var forholdet mellom Hofmo og Andersen tydeligvis et av de sår som lett begynte å verke igjen. Allerede i januar 1946, altså før den formelle samlingen av all norsk idrett i Norges Idrettsforbund 10.-12. februar 1946, var Peder Chr. Andersen ute i Aftenposten med et indirekte angrep på Hofmo. Han kritiserte der den selvfølgerlige formannskandidaten, krigshelten og lederen av «idrettsstreiken» Olaf Helset for ikke å være nok særforbundsmann, og ikke minst for å være «Hofmo underdanig».¹² I 1948 gikk Hofmo til det selv vennen Aksel Zachariassen kalte «voldsomme angrep» på P. Chr. Andersen.¹³

Ingen kunne i denne perioden beskyldes Statens Idrettskontor for passivitet. Aktiviteten var stor og initiativene mange.

Slik fortsatte det med vekslende motstandere. I femtiårene var det en del snobbete kulturarbeidere, særforbundsledere og særlig presidenten i Norges Idrettsforbund, Arthur Ruud, som fikk oppleve skytset fra Hofmo. Ruud kom som Hofmo fra AIF, men delte ikke Hofmos idrettssyn. Han hadde også oppholdt seg i London under krigen. Noen få sitater kan illustrere tonen mellom statens fremste embetsmann i idrettssektoren og lederen i Norges Idrettsforbund (NIF) i 1950-årene: Før OL i Melbourne i 1956 gikk Hofmo blant annet til angrep på «nødvendigheten av å ha tre dresser, av å ha sommer- og vinterundertøy, av å ha skistøvler og silkebadebukser - for å delta i en sommerolympiade». Selv hadde Hofmo i stedet besøkt idrettskretstingene i Vest- og Øst-Finnmark «slik at idrettsungdommen der nord også fikk en representant fra sentrum, da de som offisielt representerer den organiserte idrett, ikke hadde tid til å reise. De var for travelt opptatt med å prøve olympiautstyr (...)». NIF-formann Arthur Ruud svarte i et brev til departementet ikke unaturlig at «såfremt den slags presse- og foredragsvirksomhet fortsetter vil ethvert grunnlag for et samarbeid mellom Statens ungdoms- og idrettskontor og NIF bli umuliggjort».¹⁴

Gjennom hele 50-tallet og fram til Hofmos død i 1966 lå STUI-sjefen altså i noe som lignet på krig med ledelsen i Norges Idrettsforbund. Hans noe udepartementale framtreten og virke provoserte fram spørsmål i Stortinget og skaffet ham ikke minst motstandere innenfor den sektoren han faktisk skulle betjene og helst samarbeide med, nemlig idretten. Også etter at Hofmo ble en smule vingeklippet med opprettelsen av Statens idrettsråd i 1957, fortsatte han å bruke enhver anledning, og

Da Rolf Hofmo fylte 50 år i 1948, holdt Arthur Ruud tale til jubilarnten. Senere ble Ruud president i Norges Idrettsforbund og de tidligere AIF-kameratene fikk et konfliktfylt forhold.

særlig i saksdokumenter som departementets årlige redegjørelse for fordelingen av tippemidlene, til å polemisere både mot Stortingets avgjørelser og mot dem som etter hvert var blitt hans motstandere i Idrettsforbundet og enkelte særforbund. En gjenganger i omtalen av NIFs søknader om tippemidler i årene rundt 1960 var beskrivelsen av søknadssummene; de viste hvert år «en stadig og hemningsløs stigende kurve» - en formulering som var like fast som den mer nøkterne overskriften. Hans gode råd for å få ned pengebruken fulgte også med de årlige rundskrivene. Det gjaldt først og fremst representasjonsidretten, der «et lite fåtall (...) trasserer uforholdsmessig på pengemidlene ved at de legges i treningsleire, samlinger og *skoffer arbeid* - for å delta innen- og utenlands».¹⁵

«Sjefen» som leder

Hvordan var så denne stridbare mann, for hvem fred ei var det beste, som leder? Mens han i AIF hadde vært «generalen» var han i STUI den utvilsomme *sjef*. Ikke bare undertegnet han offisielle brev med tittelen «sjef». Han fikk også skrudd ned første delen av «kontor-sjef» fra sitt dørskilt, slik at det bare sto «sjef» på døra. Begrunnelsen var ikke dikta-

toriske ambisjoner, men at kontorsjef, eller alternativet byråsjef, hørtes altfor byråkratisk ut. Det var ikke slik han ville framstå. Litt autoritet på kjøpet hadde han neppe noe imot. Likevel var han for sine medarbeidere noe langt mer: En sjef som utrolig nok, ut fra en del skriftlige kilder, viste det som på moderne norsk heter empati. Under sitt noe harde og kyniske ytre viste han omsorg og omtanke for sine medarbeideres bekymringer og gleder.¹⁶ Og lojaliteten blant det som litt uærbødig ble kalt «Hofmos kaniner» var stor. Legen Otto Johansen tok uttrykket som en hedersbetegnelse.

Hvordan kan en forstå en slik posisjon? Var Hofmo en typisk representant for det Max Weber kalte en karismatisk ledertype? Han hadde i alle fall demagogens nådegaver, og han hadde en nærmest grenseløst lojal medarbeiderstab. Selvfølgelig var han ikke bare en idealtypisk utgave, men han hadde islett av slikt. Han var ingen korrekt byråkrat, han var overbevist om at hans ideer var riktige, han hadde et kall om å samle Norge til et idrettsrike. Medarbeiderne hadde sin bibel – den het *Boka om idrettsanlegg* – redigert og delvis skrevet av Hofmo, et sjeldent fullkomment politisk program utgitt av en statsinstitusjon i Norge. Medarbeiderne skulle både misjonere og drive propaganda om det riktige budskap, eller som Hofmo kalte det «en teknisk og korrekt måte» å drive idrett på. «Idrettssaken» handlet om å skape «en sunn og riktig kroppskultur» – kriteriene for hva som var sunt og riktig var det Hofmo som satte.

Som karismatiker kunne han komme seg unna med mye. Han kunne bygge opp myter rundt seg selv, og han kunne la myter forme seg rundt ham. Han bygde også opp lojalitet. På STUI hadde han samlet et lag av yngre medarbeidere som ble innprentet den samme pionerånden som han selv var besjelet av. Arbeidsstilen krevde sin mann og sin kvinne, men en kjerne blant dem som kom til kontoret i ung alder ble værende hele eller mesteparten av sitt yrkesaktive liv, og var sammen med sin sjef med på å gjøre kontoret til et spesielt sted å være i departementsverdenen. Entusiasmen og korpsånden var sterk nok til å gjøre det statlige kontoret til maktsentret i norsk idrett. Lojaliteten var også med på å holde kontoret sammen når det blåste som verst rundt den geskjefte og uvørne «sjefen». Den gjorde det mulig å unngå opprivende splittelser og betviling av sjefens dømmekraft på dager når fete avisoppslag var det som møtte medarbeiderne når de kom på jobben.¹⁷ Tidligere ansatte i STUI har beskrevet en del arbeidsdager på denne måten: Innhylllet i røyk satt en i frokostpausen og diskuterte «sjefens» siste utspill og konflikter. «Nå har han gått for langt» var en replikk som gikk igjen. Men da sjefen ankom og fikk forklart saken, roet gemyttene seg, og laget var som regel samlet igjen.

Medarbeiderne hadde sin bibel – den het *Boka om idrettsanlegg* – redigert og delvis skrevet av Hofmo, et sjeldent fullkomment politisk program utgitt av en statsinstitusjon i Norge.

På ribbeveggen henger sjefen og noen av hans nære medarbeidere. På bilde ses fra v.: Jan Molberg, Rolf Hofmo, Oscar Olsen, Gunnar Mathiesen og Otto Johansen.

Med liten bemanning og uttalt byråkratiske arbeidsoppgaver kunne Statens idrettskontor lett blitt et bortgjemt kontor i et departementsbygg. Kontorsjefens linje var en helt annen. På sin stundom noe udepartementale måte formulerte han det ganske direkte til sine undersåtter og medarbeidere: «Vi skal ikke være bare rævasittere i et departement.»¹⁸ Dette var en parole som ble fulgt opp. Medarbeiderne skulle ut fra sine kontorer. Reisene og befaringene kunne bli lange og slitsomme i de første årene etter krigen, så slitsomme at kontoret etter en tid fikk løyve til å kjøpe bil. På denne tiden var det de færreste av de ansatte og heller ikke Hofmo selv, som hadde sertifikat for personbil. «Sjefen» tok derfor en rask beslutning. Han beordret alle saksbehandlere uten førerkort til å melde seg på oppkjøringskurs. Utgiftene skulle kontoret dekke.

Et slikt statlig frynsegode var kanskje en liten karamell i en arbeidsdag som ikke skilte særlig mellom helg og hverdag. Hofmos filosofi var at samtlige ansatte ved Statens ungdoms- og idrettskontor skulle kunne si

noe vettugt om idrettsanlegg. Utdannelse og profesjonsbakgrunn var heller uinteressant i forhold til personlig egnethet og erfaring. Da en ansatt prøvde å vegre seg mot en reise med manglende utdanning som argument, var svaret: «Ja, reiser du ikke på befaring, så blir du heller ikke ingeniør.»¹⁹ Før 1964 var det heller ikke snakk om avspasering eller overtidsbetaling for de mange arbeidsoppdrag; reiser og kurs av alle typer foregikk på kvelder og i helger. Kurs måtte arrangeres i helgene når det frivillige idretts-Norge hadde fritid. Hofmos noe steile holdning her er kanskje overraskende all den tid han var aktiv i fagforeningsarbeid og en av stifterne av Norsk Tjenestemannslag i 1947. Trolig er bakgrunnen at han forventet av sine medarbeidere at de var like glødende opptatt av «saken» som han selv var. Han så på arbeidet som meningsfullt politisk arbeid - nesten som et kall med medarbeidere sendt ut på misjonering - som ikke kunne finregnes på klokka, knapt nok på kalender. Svaret han ga da hans trofaste medarbeider Gunnar Mathiesen pent spurte om å få fri en dag, er illustrerende. Mathiesen hadde jobbet flere helger og kvelder, inkludert pinsen, og ville gjerne ha fri en dag hans kone også hadde fri. Mathiesen framholdt at han hadde jobbet hele pinsen: «Pinsen,» svarte NTL-grunnleggeren, «det var jo den beste tiden vi hadde å jobbe på i AIF!» Dermed var den diskusjonen avsluttet.²⁰

Byråkrat og politiker

I tjuen år hadde staten en øverste embetsmann for idrett som ikke var redd for å legge seg ut med verken statsråder, stortingsmenn, sportsjournalister, idrettsledere eller kulturarbeidere. Den gyldne sjansen til å virkeliggjøre sine visjoner hadde han fått i den såkalte «Arbeiderpartistaten», i tiårene etter 1945.²¹ DNA hadde overtatt den politiske makt representert ved de gamle ideologene, de praktiske menn uten formell utdanning,²² og ved de nye sektorprofesjonene - sosialøkonomene rundt Erik Brofoss i Finansdepartementet og i Statistisk sentralbyrå, legene i Karl Evangs helsedirektorat og ingeniørene innen industri og samferdsel. Flere av dem hadde bakgrunn i Mot Dag.

Rolf Hofmo var et eksepsjonelt menneske på mange måter. Han tilhørte ingen av de nye profesjonene, snarere var han en av de «gamle ideologene» med bakgrunn i Mot Dag. Som idrettsleder hadde han også den praktiske fagkunnskapen som kanskje skulle til for å virkeliggjøre visjonene fra *Boka om idrettsanlegg*. Trygve Bull beskrev i 1961 de nye mennesketypene som etter krigen hadde inntatt departementene. Beskrivelsen var egentlig ment som en kritikk og et varsku mot teknokrat- og ekspertveldets avdemokratisering. Den passer imidlertid meget godt på motdagisten Rolf Hofmo: Mens den gamle embetsmannstypen hadde vært preget av «korrekt fjernhet», så besto den nye av «energiske

og målbevisste (...) menn i sin beste alder» som var «livsnære, aktive, initiativrike, pågående».²³ Ifølge Trond Nordby var motdagistene «de fødte teknokrater i sosialismens tjeneste». Det var disse skolerte sosialister som etter krigen inntok ledende stillinger i forvaltningsorganer, regjering og storting – i et forbausende stort antall i forhold til gruppens størrelse.²⁴ Hofmo hadde imidlertid vært en atypisk motdagist. Han var ingen akademiker og kom ikke fra noe embetsmannshjem. I 1940 var han også overbevist om at han slett ikke var «egnet for å bli byrrå-krat», da han ble tilbudt stilling som byrråsjef i Forsyningsdepartementet²⁵ – en erkjennelse enkelte av hans motstandere beklaget hadde vært kortlivet

«Jeg er sikkert iddiot i forhold til de herrene med alpelue som anmelder hverandre i avisene. Men jeg har da mellom 7000 og 8000 bind hjemme. Jeg har da lest alt jeg kom over fra den dagen jeg lærte bokstavene.»

i 1950-årene. Hofmo hadde, sin motstand mot «finkulturen» til tross, klart intellektuelle tilbøyeligheter. Men han ville bruke det han hadde tilegnet seg av fagkunnskap i praktisk samfunnsarbeid.²⁶ Hofmo klaget seinere ofte over at han som idrettsforkjemper ble stemplet og satt i bås som nærmest ukyndig i intellektuelle saker: «Jeg er sikkert iddiot i forhold til de herrene med alpelue som anmelder hverandre i avisene. Men jeg har da mellom 7000 og 8000 bind hjemme. Jeg har da lest alt jeg kom over fra den dagen jeg lærte bokstavene.»²⁷

Enkelte sektorer av det politiske samfunnsnivå, som for eksempel skolepolitikken, ble bemannet av profesjonelle «eksperter». Samtidig var den for viktig til at politikkerne fullstendig kunne overlata den til profesjonene.²⁸ Det mindre betydningsfulle idrettskontoret ble i større grad overlatt til seg selv.

Det var ingen som løftet øyenbrynene da den nyvalgte nestformannen i Norges Idrettsforbund gikk rett inn i den nyopprettede kontorsjefstillingen. Det var heller ingen som opponerte hørbart mot at han fortsatte i sitt verv i NIF i flere år. Idretten synes å ha vært lite viktig for politikkerne, den kunne derfor overlates til idrettslederne. Hofmo var i utgangspunktet grunnleggende uenig. Idrett var viktig. Derfor begynte da også Hofmo selv fra sitt nye utgangspunkt å endre denne tesen. Som samfunnsak var idretten for viktig til at idrettslederne skulle få lov til å ha det avgjørende ord. Da Hofmo i 1946 gikk over dørterskelen i Kronprinsens gate 12 for å bli (kontor)sjef, sluttet han nesten umiddelbart å se på seg selv som idrettens mann. Heretter skulle idretten læres opp og oppdras i ånden til «samfunnsingeniørene» som i gjenreisningstiden hadde inntatt statsapparatet, og som Hofmo straks identifiserte seg med.

Et idrettskontor med bare en løs departementstilknytning, all den tid tippemidlene sørget for at kontoret var selvforsynt med penger, medførte at Hofmo manglet en sterk politisk overordnet. Det kan være en forklaring på at Hofmo kunne kjøre sine synspunkter så sterkt. Både hans tidligere leirkamerat Lars Moen og Birger Bergersen, kirkeministre i 50-årene, virket lett brydde og resignerte de gangene de måtte stå fram i

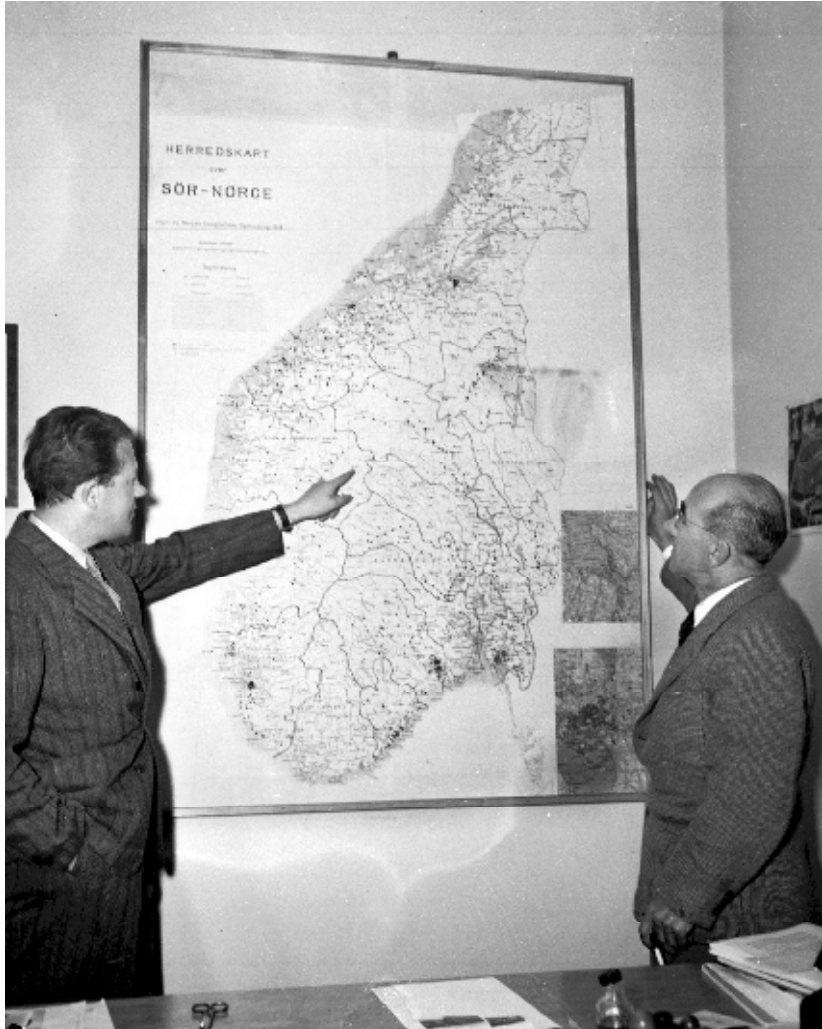
Stortinget og forsvare eller forklare den «eiendommelige departementale virksomheten som uhemmet strømmet ut av Statens ungdoms- og idrettskontor».²⁹ På sitt felt var Hofmo, i hvert fall fram til 1957, da også han ble innhentet av framvoksende korporative organer, både fagmann og politiker. STUI var både igangsetter samt utøvende og kontrollerende organ i ett.

Det er lansert mange modeller for å beskrive utviklingen av departementsstrukturen i den norske etterkrigstiden. Teknokrati og fagstyre er kanskje de mest brukte.³⁰ STUI passer ikke umiddelbart inn i noen av disse modellene. Det «fagstyret» som ble drevet ut fra Statens ungdoms- og idrettskontor, var bare i liten grad fag- og profesjonsbasert. Hofmo representerte heller et praktisk og ikke et profesjonelt fagstyre - samtidig personifiserte han sitt departementskontor i en grad som få andre stats-tjenestemenn har gjort.

Boka om idrettsanlegg

Boka om idrettsanlegg kom i 1947 og var redigert av kontorsjef Rolf Hofmo. Den var sterkt utvidet i forhold til AIFs *Idrettsplassboka* fra 1939, og må være noe av det mest allsidige som er publisert om temaet. Den tok med suveren selvfølghet opp temaer som husmorgymnastikk, kunsten og idretten og kristenfolket og idretten. Det siste førte til et indignert innlegg i Stortinget fra Bent Røiseland (V). Han ville vite hva et slikt tema hadde å gjøre i en bok om idrettsanlegg «utgjeven for staten sine pengar», og tolket artikkelen som et «åtak på kristenfolket».³¹ Dette skulle bli det første av mange spørsmål og uttalelser i Stortinget om virksomheten ved Statens idrettskontor.

Boka inneholdt bidrag fra Hofmo selv og hans medarbeidere Otto Johansen, Oscar Skjærseth, Paul Pedersen og Frode Rinnan, men også fra en rekke folk utenfor kontoret. En trakk veksler på representanter for så vel «nikkersadelen» i Foreningen til Skiidrettens Fremme som gamle AIF-kamerater. Boka inneholdt en rekke tekniske og praktiske råd for byggere av det nye idretts-Norge. I kapitlet som opplyste om dimensjoner på forskjellige baner og materiell, er det interessant at en holdt seg til de internasjonalt godkjente konkurransemålene i de største idrettene. I mindre og nyere idretter som volleyball og håndball, tillot en imidlertid «minimumsmål» som relativt raskt ble forbigått av den idrettslige utvikling. Også i svømming opererte en med 12,5 meters bassenger som minimum, med 25 meter som det «ønskelige mål», og med 50 meter som «maksimumsmål». Kapitler som dette sammen med teknisk utførelse av anleggene, bygging av hoppbakker, idrettsbanenes orientering, honorarberegning for planlegging av idrettsanlegg og idrettsparker var holdt i den folkeopplysningsånd som også preget Statens idrettskontor.

I 1950, fire år etter opprettelsen av Statens idrettsråd, kunne Rolf Hofmo og medarbeidere vise til over 1500 godkjente planer for idrettsanlegg rundt om i landet.

Boka var ifølge kontoret ment som et propagandaskrift «for en ny vurdering av de problemer som knytter seg til ungdommens fysiske fostring og åndelige reisning». ³² Den vitner om vilje til nybrottsarbeid og et optimistisk syn på kunnskap som tidens løsen - nå skal en endelig ta til å bygge idretten på den rette måten. Og det en begynte med - skolerte materialister som de var - var nettopp idrettens materielle basis; idrettsanleggene. Likevel understreket en i de første etterkrigsårene at idrettsanleggene og til og med idretten bare var et middel. Ungdommen og «den farlige krigsmentaliteten» var det man var bekymret for etter

krigen, og idretten var midlet en skulle ta i bruk for å nå ungdommen. Det offentlige, og særlig kommunene, burde begynne «å tilrettelegge og hjelpe (ungdommen) til en fornuftig og riktig fritidsbeskjeftigelse». Boken ble skrevet i trygg forvisning om at Statens idrettskontor og «de ansvarlige krefter» i Norges Idrettsforbund stod sammen om målet: «Et sunt og arbeidende folk, som føler gleden og ansvaret ved arbeidet.»³³

Kunnskapsoptimisme - troen på opplysning - og vilje til den plantening som preget hele gjenreisningstiden, går også igjen som en rød tråd i *Boka om idrettsanlegg*: «En riktig og teknisk forsvarlig planløsning (er) i det lange løp det mest regningssvarende sett i et økonomisk og samfunnsmessig synspunkt.»³⁴ I 1947 måtte kontoret også ta hensyn til det Hofmo kalte «motstandere av idretten» - som fantes i regjerende Arbeiderparti-kretser, spesielt i Finansdepartementet - det var derfor nødvendig å ta hardt i. Hofmo argumenterte kanskje overraskende mye ut fra rene økonomiske resonnementer om hva som var lønnsomt: «En sunn og riktig fritidsbeskjeftigelse er en livsnødvendighet for vårt lands videre utbygging (...) den menneskelige helse, dens bevarelse og styrkelse er god kapitalinvestering.»³⁵ Å bruke penger på idrett og idrettsanlegg var noe samfunnet ville tjene på, på lang sikt, fordi «riktig anlagt» idretts- og friluftsliv ville medføre «mindre sykdom, større arbeidsglede og forhøyelse av leve- og arbeidssalderen». I det hele tatt var argumentet om å ta vare på og styrke den menneskelige arbeidskraft - «samfunnets største aktivum» - noe av hovedbegrunnelsen for å bruke ressurser på idrett de første årene etter krigen.

Klarte Idrettskontoret og Hofmo å realisere de ambisiøse målene en hadde satt seg like etter krigen? *Boka om idrettsanlegg*, som er et av de mest fullendte politiske program utgitt av en statlig institusjon i Norge, er et godt utgangspunkt for å vurdere det. Her hadde en lagt noen av de mest urealistiske vyene fra tidligere på hyllen³⁶ og i stedet konsentrert seg om idrettsarbeid som ingeniørkunst. På den måten skulle en sikre «idrettslivets utfoldelse på et riktig teknisk og helsemessig grunnlag».³⁷

Vidtfavnende visjoner fantes imidlertid også i denne boken og i de mest sentrale rundskrivene fra kontoret. Oppgaven for kontoret var ikke mindre enn å «skape en sunn og riktig kroppskultur». For å få til dette måtte en utbre forståelsen for «idrettens problem». Det var samfunnets interesser en kjempet for når en arbeidet for idrettssaken. «En sunn og riktig fritidsbeskjeftigelse er en livsnødvendighet for vårt lands videre utbygging» siden den «menneskelige arbeidskraft er samfunnets største aktivum», var teser som gikk igjen for å begrunne idrettssatsingen. I tillegg satte ledelsen seg mer eller mindre konkrete mål for sitt helsearbeid, blant annet å motvirke de «helsemessige uheldige følger av rasjo-

«En sunn og riktig fritidsbeskjeftigelse er en livsnødvendighet for vårt lands videre utbygging (...) den menneskelige helse, dens bevarelse og styrkelse er god kapitalinvestering.»

«Kjære Hofmo. Takk for skibakken, hilsen guttene på Rostad» står det på baksiden av dette bildet.

naliseringen» og å gi barne-, skole- og ungdomsidrett «de beste utviklingsmuligheter». Ellers var parolen «alle ungdomslag til idrettslag og alle idrettslag til ungdomslag» temmelig ambisiøs. På anleggssiden var «en positiv og riktig idrettsanleggspolitikk» både målet og midlet for å «gjenreise idretten på en bredere og mer helsebetonet basis enn før».

STUI satte dugnadsinnsats som betingelse for å motta tippemidler. Vilkåret var ikke bare et rent økonomisk sparetiltak. Dugnadsbetingelsen

Dugnadsbetingelsen var ment som en skolering og sosialisering av idrettsutøverne: «De aktive har bare godt av å kjenne det anlegg de skal benytte.»

var ment som en skolering og sosialisering av idrettsutøverne: «De aktive har bare godt av å kjenne det anlegg de skal benytte.» Hofmos noe anklagende toner når han snakket om dette temaet tyder på at fenomenet «noen jobber for alle» også var kjent i gjenreisningstiden. Som et eksempel trakk Hofmo i 1956 fram fotball-laget «et sted i det sydlige Norge» som ikke ville jobbe på dugnad. Andre lagsmedlemmer meldte seg villig. Fotballspillerne på a-laget foretrakk å trene og «holde seg i hva de kalte, 'form'». Styret i idrettslaget trakk ifølge Hofmo den helt riktige konsekvensen da det unnlot å

melde på laget til serien. «Denslags unndragelse av fellesskaps og kameratskapets lov har intet med idrettens moral å gjøre.» Det var en soleklar plikt at de som skulle bruke en bane eller et anlegg også var med på å sette den i stand.³⁸ Hofmos livslange og innbitte motstand

mot det han kalte «bortskjemt stjerneidrett» slo også igjennom på dette feltet.

At Hofmo, like før sin død, bekjente at han ikke var like fornøyd med alt, er kanskje ikke så rart, sett i ettertid. Ambisjonene var formidable, visjonene var ikke realiserbare alle sammen. Enklest hadde det gått med de materielle anleggene. Her kunne Hofmo og STUI legge udiskutable tall på bordet: til 1965 var det bygget 168 nye svømmehaller, 292 samfunnshus og en rekke andre idrettsanlegg. Men forståelsen for idrettens sak var ikke Hofmo fornøyd med, ikke hos idretten selv, det vil si i NIF, ikke i eget parti og spesielt ikke hos hans daværende departementssjef, Helge Sivertsen. Tross det han opplevde som motstand, kunne Hofmo likevel forsikre om at på det statlige ungdoms- og idrettskontoret ville statsministeren finne «en gruppe mennesker som i sitt arbeide og sin fritid først og fremst forsøker å tjene arbeiderbevegelsens sak».³⁹

Hofmo som kultiveringsagent?⁴⁰

En meget vesentlig del av STUIs arbeid var grunnet på en utvidet kulturoppfatning. Norges Idrettsforbund hadde, trolig påskyndet av Rolf Hofmo og andre tidligere AIF-ere, tatt Arbeidernes Idrettsforbunds «Frihet, sunnhet, kultur» også som det nye Idrettsforbundets motto fra 1946. AIF hadde før krigen lagt stor vekt på at idrettsarbeid i bunn og grunn var kulturbygging. Etter krigen var det ikke så mye NIF, som Statens idrettskontor, som videreførte dette synet. Rolf Hofmos nye kontor arbeidet med selve «grunnlaget for fysisk fostring, for åndelig og kulturell virksomhet» - intet mindre.⁴¹ Idrettskontoret og STUI sørget for å minne brukere, politikere og spesielt ledelsen i Idrettsforbundet på at dette var kjernen i virksomheten. Det var dette som ga idrettsarbeidet mening. I motsatt fall kunne en bare drevet videre i sporene fra AIFs gamle rival, Norges Landsforbund for Idrett, som ifølge Hofmo i alt for stor grad drev med toppidrett og neglisjerte massene.

Først med 1970-årenes kulturmeldinger kom det «utvidede kulturbegrep» for alvor inn i politikeres og folk flests dagligtale. Ut fra virksomheten på det statlige ungdoms- og idrettskontoret i 1950-årene, er det grunn til å spørre seg om et slikt «utvidet kulturbegrep», og om den underliggende tenking om en nødvendig sammenheng mellom samfunns- og kulturpolitikk, egentlig var noe nytt? Det er nemlig nettopp en slik «utvidet» kulturforståelse som gjennomsyrrer *Boka om idrettsanlegg*, flere av STUIs rundskriv, samt Kirke- og undervisningsdepartementets St.prp. nr. 1 fra 1949 - skrifter som alle har Hofmos umiskjennelige penn. I de første etterkrigsårene ble en slik forståelse satt opp som et politisk program - et program som da var langt mer kontroversielt enn seinere. Omorganiseringen av Kirke- og undervisningsdepartementet med en

større og bredere kulturavdeling rundt 1950, må sees i dette perspektivet.⁴² Det å gjøre kulturen tilgjengelig - eller sagt på en annen måte: å gjøre flere delaktig i en norsk felleskultur - var sentralt i offentlig norsk politikk i 1950-årene. En rekke institusjoner ble bygget opp for å virkeliggjøre dette: Riksteateret, Riksgalleriet, Rikskonsertene, Norsk Bygdekino, Kunst på Arbeidsplassen og Norske Folkeboksamlinger bidro alle til å gjøre 1950-årene til et mer enhetlig kulturelt tiår enn noen gang før. Norsk Riksringkasting sørget for at dette var tiden da alle hørte de samme radioprogrammene. Utbyggingen av skoleverket i retning av en enhetsskole sørget for at de aller fleste stilte med den samme kulturelle ballasten etter avsluttet skolegang.

I et slikt kultiveringsperspektiv er det også fristende å se Statens idrettskontor, særlig etter utvidelsen til STUI. Her arbeidet en ut fra det grunnsyn at «en sunn og riktig fritidsbeskjeftigelse er en livsnødvendighet for vårt lands videre utbygging, at den menneskelige helse, dens bevarelse og styrkelse er en god kapitalinvestering» for å skape en åndelig høyreist ungdom. Idrettslige, tekniske og hygieniske krav måtte sees i sammenheng. Når idrettsanlegg ble bygget, var det blant annet for å bedre den allmenne hygieniske standard. Når en bygget kombinerte idrettshus, skolegymnastikksaler og samfunnshus, var det for å integrere idretten og den lokale kulturen, og for å gjøre bygdeungdommen kjent med «en allsidigere og mer kulturskapende fritidsbeskjeftigelse enn tilfellet er i dag».⁴³

For Hofmo, og dermed STUI, var det viktig å understreke at åndelig reisning og fysisk fostring var to sider av samme sak. I 1990-årene finnes det et felles kulturdepartement for det som i enkeltes øyne var to «motpoler», kulturen og idretten. I 1946, da Statens idrettskontor

For Hofmo, og dermed STUI, var det viktig å understreke at åndelig reisning og fysisk fostring var to sider av samme sak.

begynte sin virksomhet, var det langt større politisk avstand mellom de to «verdenene» - den åndelige og den idrettslige. Etter den første idrettsrusen i fredsårene 1945-46, var slutten på 1940-årene tiden for en kulturell «idrettsskeptisisme». I Sverige hadde arbeiderforfatteren Ivar Lo-Johansson siden 1930-årene bekjent at han tvilte på idretten.⁴⁴ I Norge beskrev forfatteren Johan Borgen idrettsmiljøer i enda mer sarkastiske ordelag når han snakket om «(...) det gjenskjær av det absolute idioti som faller over et idrettspublikums fellesansikt (...)»

Har De sett dem når de stormer Ullevåltrikken etter en (...) landskamp?» «Mandagsavisene ser ut som meddelelsesblad for sinnssyke.» Borgen konkluderte med at dette var «armod», og at den i det lange løp måtte virke «kultursenkende».⁴⁵ Hofmo gikk på sin side, i egenskap av formann i Oslo kommunes idrettsutvalg, inn for idrettsanlegg i nærheten av Vigelandsanlegget i Frognerparken, med argumentet: Heller levende kropper enn døde figurer! Han møtte da kraftig motstand betegnende for den

Fra Frognerbadet en sommerdag i 1956. En episode da badet skulle bygges, beskriver Hofmos resolute og handlekraftige reaksjon. Ved befaring i Frognerparken var kart, tegninger og skisser spikret opp på en lang planke. Til stede var arkitekter og blant andre også Rolf Hofmo. En arkitekt framsatte forslag om man kanskje skulle få hovedbassenget i en annen synsvinkel mot Monolitten. Da banker Hofmo neven i planken og sier: «Jeg gir f... i vinkelen mot Monolitten, men vi skal ha bassenget nå, og vi skal ha vann i det.»

avstand som fantes mellom det Johan Borgen kalte idrett og ånd. «Frognerparken som offer på idrettens alter», var konklusjonen fra «kulturens» talsmenn da Frognerbadet ble vedtatt bygget.⁴⁶

Etterkrigstidens kulturelle klima overfor idrett som sosialt og kulturelt fenomen var med andre ord et helt annet enn det er i dag. Den mediemessige dominansen idrettsstoff har på 2000-tallet var ganske utenkelig i slutten av 1940-årene. Det er i et slikt perspektiv en må se både oppret-

telsen av Statens idrettskontor og de til dels heftige utfall kontorets leder kom med for å forsvare idretten som samfunnssak. I kontorets første tid ble relativt mye energi brukt på rett og slett å forsvare kontorets eksistens. Det kan forklare noe av Hofmos nesten bedriftsøkonomiske retorikk omkring nytten av å utbygge idrett og idrettsanlegg: Det var «en god kapitalinvestering» å forbedre folks helse, forlenge deres levealder og ikke minst arbeidsalder. Men samtidig hadde Hofmo med seg et program, et politisk program med røtter i ALF-tiden, som integrerte det idrettslige og det kulturelle.

Hofmos program for folkeopplysning i samfunnshusene var likevel langt fra godt nok for den kulturelle elite som i september 1945 hadde stått bak et opprop som ble oversendt Regjeringen om: «Vår kulturs fremtid. Et brev til den norske regjering.»⁴⁷ På linje med flere «etterkrigsprogrammer» i Norge, hadde «kulturens og åndslivets menn» mobilisert for å sikre sin egen sektors gjenoppbygging. Sitt noe elitistiske preg til tross, mange av forslagene gikk snart inn i offentlig regjeringsspolitikk, bl.a. bedring av kulturarbeidernes og vitenskapens kår, å bedre bibliotekvesenet og å sikre studentene hybelhus, spisesteder og arbeidsrom. Både vitenskapens finansiering og studentenes hybelhus ble snart bedre takket være gjennomføringen av Hofmos idé om et statsdrevet tippeselskap. Men slike opprop hadde, ved siden av sitt program for utdanning, forskning og folkeopplysning, unektelig visse «fin-kulturelle» tendenser. På de største avisenes kultursider var idrett et ikke-eksisterende fenomen. Å bekjentgjøre interesse for temaet, slik det blant intellektuelle og politikere det siste tiåret nærmest har gått høykonjunktur i, forekom svært sjelden.

Det er mot en slik bakgrunn en må se Rolf Hofmos engasjement i kultursaker, når det gjaldt Frognerparken, Munchmuseet og kinodrift. Tankene er spesielt skarpt formulert i foredrag Hofmo holdt mellom 1947 og 1952. STUIs kontorsjef førte her en tofrontskamp. Han måtte kjempe både mot «sportsidioter» og «åndssnobber», og befant seg naturlig nok midt i skytsilden fra begge kanter. Det var ikke godt å si hvilken retning som var verst: De infantile sportsidiotene som kun tenkte stjerneidrett og ikke på at norsk idretts grunnfjell var avhengig av helt andre ting enn godt betalte gladiatorers velbefinnende, eller «de åndfulle menn med alpelue» som «utgyter dypsindigheter (...) og anmelder hverandres bøker». Hofmos litteratur- og kunstsyn kan i beste fall kalles sammensatt: «Lummer erotikk, uforståelig lyrikk, livsfjern problematikk, kalles kunst.»⁴⁸ Hans foredrag var direkte motangrep på «Kulturbrevet», hvis underskrivere også etterpå hadde gått langt i sine angrep på den «kulturfiendtlige» idretten. En av deres støttespillere, Georg Brochmann, uttalte: «Idretten har savnet kulturelt høytstående førere, og av gode grunner (...) Det åndelige nivå ligger i idrettskretser så lavt, at selv den ynkeligste kvasifilosofi utropes som

mesterverker av skarp tanke.»⁴⁹ Hofmo fnøs av slike utsagn fra selvutnevnte «kulturbærere». Hovedårsaken til «deres krav om mere plass i solen, deres krav til det offentlige om bedre kår, skyldes først og fremst at de står utenfor all kultur». De nektet å innse at «åndsevner, kunst, stil-sans, alt vokser frem av redelig slit». Disse «kulturredderne», som Hofmo meget foraktfullt kalte dem, var mer opptatt av å finne «kulturfiender» enn å motarbeide det livshindrende og livsfiendtlige i samfunnet. De gikk heller til angrep på «det livshungrende og det som har oppdrift, som representerer livskraft og styrke».⁵⁰

Opp mot alt dette satte Hofmo den sunne kulturen. Det var den som understøttet det manuelle og kroppslige arbeidet i samfunnet. Idrettsbevegelsens ansvar lå i å følge opp dette. Den «gode og sunne idrett» var botemiddelet mot «kulturlivets unatur». Hofmos avslutning av sitt foredrag fra 1947 er verdt å gjengi: «I den kamp som kultursnobben har reist mot idretten, for å dekke sin egen evneløshet, og sin a-sosiale innstilling, tar vi med oss Arne Garborg og Johannes V. Jensen og marsjerer videre fram i vårt arbeide til Per Sivles kampsang:

Jernmalm i blodet
den sag er grei,
Blegsot trenger
dit Norge ei.»

«Opplysning og kultur» var en av Hofmos fire prioriterte oppgaver for idretten i et større nyttårsintervju med avisen Friheten 1945/-46. Den ennå ikke ansatte, men påtenkte kontorsjefens største ønske var at «våre kulturorganisasjoner, kunstnere, forfatterne, malerne, teknikerne, vitenskapsfolkene o.l. stiller seg til disposisjon for dette arbeidet».⁵¹ Hofmo var i egne øyne alt annet enn kulturfiendtlig. Han arbeidet tvert imot for å virkeliggjøre den «sunne kulturen». STUI og dets underavdelinger, de lokale ungdoms- og idrettsutvalg, skulle fungere som de rene kulturkontorer, og da i den utvidede betydning av kultur. Bygging av idrettsanlegg var en måte å gjøre flere folk delaktig i en riktig form for kroppskultur. Samfunnshus sikret den lokale kulturen et møtested der lokale krefter kunne blomstre.

Paradokser finnes i Hofmos idrettspolitik. Det er verdt å merke seg at bak hyllesten til den lokale kulturen lå det et klart sentralstyrt prosjekt på den sentrale kulturens premisser. Det var den urbane idrettskulturen som skulle spres til utkantene. Det var svømmehaller og idrettsbaner utviklet for et miljø som ikke var representativt for et tynt befolket land som Norge i 1950-årene, som skulle motta tilskudd. Ett av særtrekkene med den urbane idretten var plassmangel. Den foregikk nesten alltid inne på en arena, på et idrettsanlegg, og langt sjeldnere ute i uberørt natur.

Byidretten fikk derfor sin spesielle utforming der AIFs og Hofmos visjoner om idretten som sosialt frigjørende passet godt inn. Den formen for idrett resten av landet skulle kultiveres inn i, var byidrettskulturen. Hallingdans og leik var gode å referere til i agitatoriske festtaler der motstanderen var den urbane «finkulturen». Distriktenes egen kroppskultur - turgåing i skog og mark og på fjell og vidde - ble derimot ikke levnet særlig støtte, i hvert fall ikke av den typen som monnet; av tippemidlene. Slik sett var Kjell Bondeviks spørsmål i Stortinget i 1955 banebrytende da han framholdt at «den ålmenne idrotten» kunne være like verdifull som «stadionidrettene». Til tross for arbeiderbevegelsens historiske affinitet til det norske friluftslivet, ble det ikke gjort noe med dette før etter Hofmos død, og da som resultat av at en annen urban interessegruppe med høy status hadde vunnet fram. Den Norske Turistforening hadde gode forbindelser og klarte å oppnå tippemiddelstøtte til «friluftsliv i natur» fra 1972.

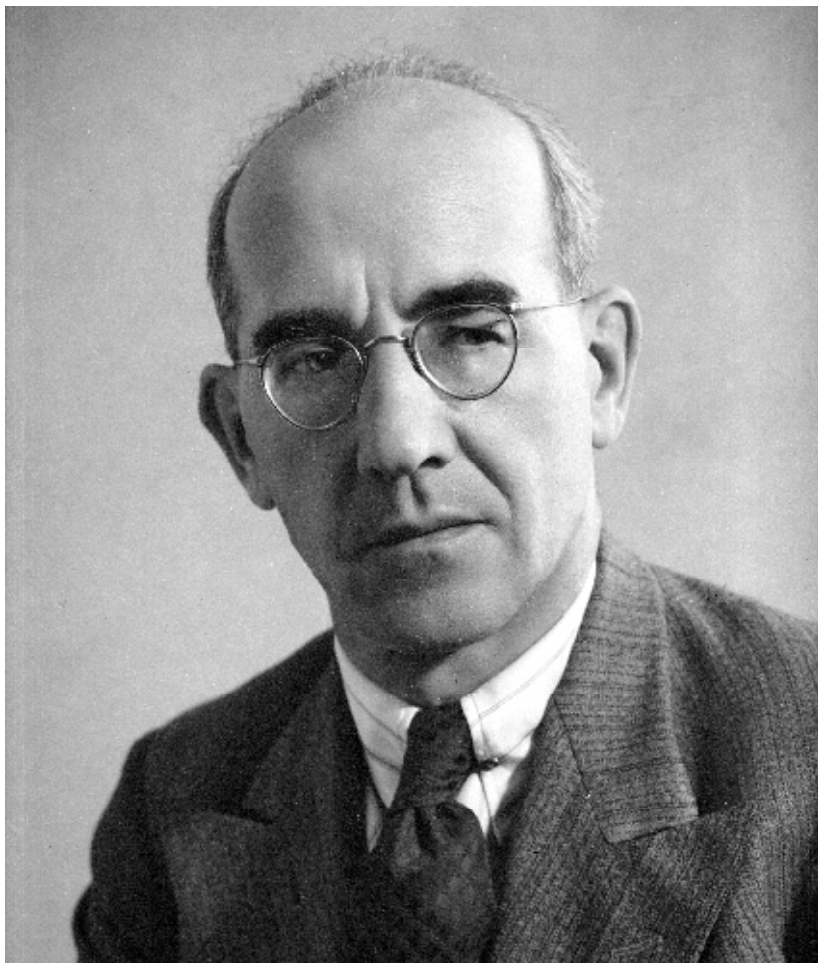
Sosialist, general og sjef

Statens fremste embetsmann på den forebyggende sunnhetssiden var avholdsmann og storrøyker - et lite paradoks i disse dager da rødvin er blitt helsekost og tobakk nesten forbudt. Han var imidlertid ikke alene om å røyke. Møtene i STUI foregikk ofte omhyllt av røyk. Kontorets leder var en særpreget person. Stemningen var ikke like høytidelig og ikke like forsiktig, men vel så målrettet, som ved andre kontorer. Her var det lite av den «byråkratiske omstendelighet og korrekte fjernhet» som ifølge Trygve Bull hadde preget de tradisjonelle departementskontorene. Som departementsembetsmann ble han opplevd som «helt annerledes. Han sang ut». Hofmos første ordre til sine nye medarbeidere var som regel direkte og full av tillit: «Sett i gang!», «Flesk i vei!» eller «Klem i vei!»

I ettertid har Statens idrettskontor i flere sammenhenger regnet NIFs brev av 28. juli 1945 som det avgjørende steget i retning ikke bare opprettelse, men også den framtidige organisering av et idrettskontor. Det er sitert nesten i sin helhet, både i *Boka om idrettsanlegg*, St.prp.nr. 1, 1949, og i *Beretningen om kontorets virksomhet* som ble utgitt i 1952, på en måte som gir den offisielle versjonen av kontorets tilblivelse. Brevet bærer i innhold, argumentasjon og idégrunnlag utvilsomt Hofmos signatur. Det ble likevel, korrekt nok, i alle sammenhenger presentert som den henvendelse fra Norges Idrettsforbund det var. I realiteten gjenga her Hofmo et brev han selv hadde skrevet i et annet embets medfør.

En hadde dermed den situasjon at en retning innen Norges Idrettsforbund, som hadde politisk og ideologisk interesse av økt offentlig engasjement i forhold til idretten, hadde fått planlegge et nytt statlig kontor. Det skulle blant annet «opprettes med en kontorsjef som leder».

Da det var klart, søkte den nevnte retningens fremste talsmann, Rolf

Rolf Hofmo mottok flere utmerkelser for sitt arbeid, blant andre Oslos høyeste utmerkelse St. Hallvard-medaljen i 1951, H.M. Kongens fortjenstmedalje i gull i 1952, Olympiamedaljen og Aamot-statuetten.

Hofmo, stillingen. Han fikk den, men fortsatte samtidig i NIF. Den nye jobben som Hofmo selv hadde definert passe løst, kunne så formes og utvikles i tråd med hans egne grunnleggende tanker om idrett. I begynnelsen følte ikke kontorsjefen noe motsetningsforhold mellom staten og den frivillige idretten, eller som han mer presist uttrykte det: «de ansvarlige krefter i Idrettsforbundet». Etter hvert identifiserte Hofmo seg mer og mer med sin statlige rolle - også i Norges Idrettsforbunds styre - og det vokste fram en stadig tydeligere avstand mellom de to parter.

Hans tradisjonelle «fiender» i Aftenposten og Sportsmanden, som sjelden lot noen anledning til kritikk gå fra seg - Aftenposten hadde sågar

i januar 1946 angrepet Hofmo for å ha tendenser i retning «en norsk von Tschammer und Osten», en meget sterk beskyldning så tett innpå krigen⁵² - synes å ha tatt utnevnelsen til resignert etterretning. At han var nyvalgt nestformann i det nye Norges Idrettsforbund, ble ikke kommentert. Når han gikk av der noe seinere, var det ikke på grunn av habilitetsproblemer i forhold til STUI-stillingen, men på grunn av interne forhold i NIF. Da vakte Hofmos rolle som vararepresentant til Stortinget for Oslo Arbeiderparti større diskusjon. Spørsmålet var om han som nyutnevnt embetsmann - «ansatt ved statsrådets kontorer» - heretter kunne ta sete på Stortinget. I Hofmos tilfelle ble det raskt avgjort at han kunne det.⁵³

At dette var en «partiutnevning», vakte få innsigelser, det ble registrert uten særlig opprørhet. Da var det kanskje en annen side ved Hofmos bakgrunn som kunne tenkes å vekke større debatt i det som ennå var juristenes glanstid i departementene. I motsetning til representanter for de framvoksende sektorprofesjonene; sosialøkonomer, leger og ingeniører som var på vei inn i styringsverket, trådte Hofmo inn i en embetsmannsstilling uten noen formell utdanning overhodet. Heller ikke dette vakte synderlig oppsikt.

Forholdet tyder på to ting. I de flestes øyne var Rolf Hofmo velkvalifisert. I en så praktisk jobb som de fleste anså dette for å være, ville det å skjule til formelle krav være urimelig. Hofmo hadde vist at han kunne feltet sitt, og det fikk holde.

Hofmos ettermæle

Idrett var ikke det viktigste for den politiske arbeiderbevegelsen, særlig ikke etter krigen, da idretten hadde «funnet sin plass» gjennom opprettelsen av Hofmos eget organ, STUI, og finansieringen av stadig nye idrettsanlegg var sikret gjennom tippeloven. Hofmo hadde lyktes med det han lanserte i november 1945: «Nå har vi fått politikken ut av idretten, nå gjelder det å føre idretten inn i politikken!»⁵⁴

Samtidig lyktes det Hofmo å holde idretten utenfor statsbudsjettet og de årlige mer eller mindre politiske diskusjonene om bruken av statens inntekter. Det ga ham også betydelig makt på et avgrenset område. I en tid der det særlig i Arbeiderpartiet, det vil si Regjeringen, ikke var lett å få gehør for ressursbruk til lek og fornøyelser, var dette en taktisk genistrek av Hofmo. I regjeringsorganet Arbeiderbladet lød en overskrift like etter krigen: «Ingen skal spise kake, før alle har fått brød.»⁵⁵ Rolf Hofmos idrettsarbeid hadde ingen problemer med dette. Det handlet om å skaffe alle idrettslig brød, sunt og riktig brød. Hans påpekning av rene bedriftsøkonomiske effekter av idretten må sees i dette lys. Idrett handlet ikke om «å leke seg», som en av de første Arbeiderparti-representantene på

Stortinget, prest Alfred Eriksen fra Karlsøy, Troms, i 1906 hadde påstått.⁵⁶ Idrett var for Hofmo noe langt mer alvorlig. Det handlet om helse og landets økonomi, om befolkningens levealder og arbeidssalder, om en åndelig og fysisk høyreist ungdom.

Dette Alvoret, den harde humoren, den gnistrende replikken, den uredde kampviljen skaffet Hofmo betydelig respekt innad i arbeiderbevegelsen. Haakon Lie mintes de gangene han i ungdomsårene skulle levere oppgjør for solgte nummer av Klassekampen, hovedorgan for Norges Sosialdemokratiske Ungdomsforbund, til Hofmo med atskillig respekt i stemmen: «Vi kalte ham bare Generalen.»⁵⁷ Da han døde 11. mai 1966, skrev Einar Gerhardsen minneordene i Arbeiderbladet. Landsfaderen kalte ham «en av de store i landet» og ga ham honnør som en av dem som virkelig bygget opp etterkrigs-Norge. Personen Rolf Hofmo ble husket som initiativrik, aktiv, effektiv, som «organisasjonsgeni», idealist, glødende, stridbar, arbeidsom, ukonvensjonell og intens. «En stridens mann» går igjen i nekrologene. Det er som en kunne tro at Bjørnstjerne Bjørnsons linjer om at «fred er ei det beste» var myntet på Rolf Hofmo. Hofmo var tydeligvis både ensporet og fargerik samtidig, selv om fargene mest var nyanser av rødt, og i hvert fall ikke grå. Beskrivelsene hadde alle en tendens til å ende opp i dikotomier, eller motsetninger av typen: elsket og hatet, empatisk og hard, utskjelt, men respektert.

Rolf Hofmo satte spor etter seg. Ikke bare i form av grå hår hos motstandere, men ved å grunnlegge institusjoner og etablere pengekilder som i dag er et fundament for norsk idrett. Ukueligheten kunne føre ham inn på visse sidespor i forholdet til den idrettsbevegelsen han skulle forholde seg til. Som anleggsbygger er han likevel uomtvistet. Som leder var han noe for seg selv. Han kunne tillate seg en lederstil som i dag - trolig - aldri villet kommet innenfor dørene på noe departementskontor. Rolf Hofmo var spesiell, men han var også et menneske av sin tid.

Noter

- 1 Artikkelen bygger på kilder fra Rolf Hofmos arkiv, Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (heretter kalt Arbark); Petter Larsens arkiv, Arbark; ulike skrifter, publikasjoner og rundskriv fra STUI, særlig R. Hofmo (red.), *Boka om idrettsanlegg*. Oslo: 1946; samtaler med tidligere medarbeidere, dette og andre ikke angitte kilder er nærmere spesifisert i M. Goksøyr, E. Andersen og K. Asdal, *Kropp, kultur og tippeskamp*, Oslo: 1996, samt litteratur som er nærmere angitt i notene.
- 2 B. Furre, *Vårt hundreår – Norsk historie 1905–1990*. Oslo 1991: 248f.
- 3 T. Nordby, *Korporatisme på norsk*. Oslo 1994.
- 4 Gjengitt i S. Tønnesson; *Norsk idretts historie, b.2, 1939–1986, Folkebelse, trim, stjerner*. Oslo 1986.
- 5 Rolf Hofmos arkiv, Arbark.
- 6 F. Olstad, *Norsk idretts historie, b.1, 1861–1939. Forsvar, sport, klassekamp*. Oslo 1987: 220
- 7 N. Hønsvald, Partiets idrætsarbeide, Det tyvende århundre, Arbark, Gjengitt i Ø. Hodne, *Idrett og fritid. En mellomkrigsstudie i norsk idrettskultur*, Oslo 1995
- 8 Olstad 1987: 208.
- 9 Om idrettsstreiken, se bl.a. Tønnesson 1986.
- 10 Aftenposten 10.12.1945.
- 11 Petter Larsens arkiv, Arbark, boks 4, R. Hofmo, Brev til Oslo Arbeiderparti, 29.12.1948.
- 12 Aftenposten 11.1.1946, (min utheving).
- 13 Petter Larsens arkiv, Arbark, boks 4, Aksel Zachariassen, notat, udatert.
- 14 Notat Hofmo til Birger Bergersen 1.11.1956. Rolf Hofmos arkiv, boks 62. Arbark. Goksøyr et al 1996: 249-251.
- 15 STUI, Retningslinjer for fordelingen av tippemidlenes overskott 1961: 10, STUIs arkiv (min utheving).
- 16 Einar Gerhardsen i nekrolog, samt medarbeideren Odd Ingebretsen i personlig samtale, se Goksøyr et al 1996.
- 17 Det følgende bygger først og fremst på muntlige opplysninger fra folk i «STUI-historiegruppen», se Goksøyr et al 1996.
- 18 Egil Andresen (ansatt 1948–1984), Ad STUIs historie. Om idrettsanlegg, Notat 1995. Se Goksøyr et al 1996.
- 19 Gunnar Mathiesen (ansatt 1953–1992), Om utviklingen av STUI-kulturen, Notat 1995. Se Goksøyr et al 1996.
- 20 Smst.
- 21 Begrepet «Arbeiderpartistaten» som bl.a. brukes av Slagstad, har vært diskutert, på linje med Berge Fures «sosialdemokratiske orden», mest inngående i T. Nordby (red.): *Arbeiderpartiet og planstyret 1945–1965*, Oslo 1993. Nordby foretrekker «Arbeiderpartipolitikken».
- 22 T. Bergh, Pragmatic and Democratic Socialism. Ideological and Political Trends in the Norwegian Labour Party During the 1940s and 1950s i O. Dahl (red.), *Geschichte der Nachkriegzeit/Problemer komparativer geschichtsschreibung*, Oslo 1991.
- 23 Trygve Bull i Stortinget 1961. Sitert i R. Slagstad, Arbeiderpartistaten som skolestat. *Nytt Norsk Tidsskrift 3–4*, 1994: 228–229.
- 24 Nordby 1993: 26.
- 25 Iflg. Sigurd Halvorsen. Arbark, P. Larsens arkiv, boks 4, Notat til Petter Larsen 19.4.1978.
- 26 Jf. M. Bertilssons drøfting av Gramsci, Trond Hegna og Mot Dag i «Profesjonalisering av de intellektuelle», *Nytt Norsk Tidsskrift*, 2, 1990.
- 27 Avisutklipp, Dagbladet (intervju), udatert ca.1952. Rolf Hofmos arkiv.
- 28 R. Slagstad om Helge Sivertsen i «Arbeiderpartistaten som skolestat», *Nytt Norsk Tidsskrift 3–4*, 1994.

- 29 Karakteristikk brukt av representanten Kristian Asdahl (H) i Stortinget 13.5.1957. St. tid 1957: 1583–1584.
- 30 Slagstad 1994, 1996 og Nordby 1993: 17–19.
- 31 Uttalelse fra representanten Bent Røiseland 20. nov.1947. St. tid 1947: 1958.
- 32 St.prp.nr.1. Tillegg nr.17: Om stønad til organisert ungdomsarbeid og tiltak for fritidskultur, 1947: 3–4.
- 33 Hofmo 1947: 5–6.
- 34 Smst.
- 35 Smst. (Min understreking)
- 36 Blant annet «Idrettens etterkrigsprogram», som Sigurd Halvorsen i stor grad sto bak.
- 37 Hofmo 1947: 5–11.
- 38 Rolf Hofmos arkiv, boks 62, Arbark, R. Hofmo, Idrettsanleggenes utbygging, notat, udatert ca.1956.
- 39 Gjengitt i Tønnesson 1986: 122.
- 40 Begrep hentet fra Rune Slagstads framstilling av Hofmo: R. Slagstad, *De nasjonale strateger*, Oslo 1998.
- 41 Rolf Hofmos arkiv, boks 62, Arbark, R. Hofmo, Idrettsanleggenes utbygging, notat, udatert ca.1956.
- 42 I. Lyche, Stat og kultur i Semmingsen et.al. (red.), *Norges Kulturhistorie, b. 8*, Oslo 1984: 145f.
- 43 STUI, Rundskriv nr. 300, 1955: 5.
- 44 I. Lo-Johansson, *Jag tviular på idrotten*, Stockholm 1931.
- 45 J. Borgen: Idrett og ånd. *Aktuell*, mars 1947. Gjengitt i Tønnesson 1986: 227–228.
- 46 Arbeiderbladet 8.12.1947. Det forhindret likevel ikke Norges Kunstnerråd i 1955 å be om 10 % av tippemidlene. Begrunnelsen var likevel lik den vitenskapen brukte i 1946: en ga myndighetene muligheten til å gi tipping og idrett et touch av idealitet!
- 47 Lyche 1984: 142.
- 48 P. Larsens arkiv, boks 4, R. Hofmo, Foredrag (uten tittel, 29.10.1947)
Rolf Hofmos arkiv, boks 61, Arbark, R. Hofmo, Foredrag, Idrett kontra sportsidioti.
- 49 Sitert i Hofmo: foredrag 1947, smst.
- 50 Hofmo: foredrag 1947, smst.
- 51 Friheten 31.12.1945 (intervju med Hofmo).
- 52 Aftenposten 11.1.1946. Sportsmanden 7.1.1946.
- 53 Arbeiderbladet 29.11.1946, refererte Grunnlovens §62, 1.ledd.
- 54 Sportsmanden, 19.11.1945.
- 55 Arbeiderbladet, september 1945.
- 56 M. Goksøyr, *Staten og idretten 1861–1991*, Oslo 1992: 27.
- 57 Haakon Lie, personlig samtale 1.11.2000.